

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 6.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.6.52>

УДК 336.1:338.2

Н. А. Марченко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,

Заклад вищої освіти «Університет трансформації майбутнього»

ORCID ID: <http://orcid.org/0009-0004-2801-8760>

Т. В. Клименко,

к. е. н., доцент, зав. кафедрою фінансів,

Заклад вищої освіти «Університет трансформації майбутнього»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5852-6350>

ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

N. Marchenko,

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Finance,

Higer Educational Institution «University of Future Transformation»

T. Klymenko,

PhD in Economics, Associate Professor, Head of the Department of Finance,

Higer Educational Institution «University of Future Transformation»

THE IMPACT OF MILITARY OPERATIONS ON THE FINANCIAL STABILITY OF THE BORDER AREAS OF UKRAINE

У статті досліджено вплив воєнних дій на фінансову стійкість прикордонних територій України, акцентуючи на викликах для місцевих бюджетів та інфраструктури. Проаналізовано основні чинники, що стримують розвиток цих регіонів, які спричиняють скорочення податкових надходжень і зростання бюджетного дефіциту. У цьому контексті особливий акцент зроблено на фінансовій складовій, висвітлюючи механізми державної підтримки та адаптацію фінансової політики. Розглянуто роль грантових програм та пільгового кредитування як інструментів стимулювання малого та середнього бізнесу для економічного відновлення та створення робочих місць. Наведено статистичні дані щодо обсягів наданого фінансування та розподілу коштів за напрямками, що підтверджує їхню ефективність. Визначено напрями фінансування обороноздатності прикордонних областей та обґрунтовано комплексний підхід до відновлення, що поєднує фінансову підтримку, модернізацію інфраструктури, зміцнення обороноздатності та соціальні програми. Визначено проблеми у розподілі та контролі бюджетних коштів, що вимагає вдосконалення моніторингу та прозорості. Дослідження підкреслює важливість системного підходу до забезпечення фінансування стабільності та сталого розвитку прикордонних регіонів в умовах війни.

The article examines the impact of military operations on the financial stability of Ukraine's border areas, focusing on the critical challenges faced by local budgets and economic infrastructure. The authors analyze the main factors hindering the development of these regions, including infrastructure destruction, loss of human capital and business relocation, all of which lead to a significant reduction in tax revenues and an increase in the budget deficit. In this context, special emphasis is placed on the financial component, highlighting the mechanisms of state support and the adaptation of financial policy. The role of grant programs and preferential lending (in particular, the «Affordable Loans 5–7–9%» and «Own Business» programs) is considered as tools to stimulate small

and medium-sized enterprises. This is especially important for the economic recovery of border areas and the creation of new jobs under martial law. The authors provide statistical data on the amount of financing provided and the distribution of funds by region, which confirms their effectiveness in supporting business liquidity and implementing investment projects. The key areas of financing the defense capability of border regions are identified, including significant investments aimed at strengthening the security and protection of these strategically important territories. The authors substantiate the need for a comprehensive approach to recovery that combines financial support, infrastructure modernization, defense capacity building, and social programs. Problems in the sphere of efficiency of distribution and control over the use of budget funds are identified, which necessitates the improvement of the monitoring system and transparency in the use of financial resources to achieve maximum efficiency. The study emphasizes the importance of a systematic approach to ensuring financial stability and sustainable development of border regions in the context of the ongoing war. Such an approach will allow these territories to effectively adapt to new challenges and strengthen their resilience.

Ключові слова: *фінансова стійкість, прикордонні території, місцеві бюджети, державна фінансова підтримка, пільгове кредитування, грантові програми, відновлення економіки.*

Keywords: *financial stability, border areas, local budgets, state financial support, preferential lending, grant programs, economic recovery.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну в лютому 2022 року стало критичним фактором, який змінив траєкторію соціально-економічного розвитку країни. Особливо гостро ці трансформації позначилися на прикордонних територіях, які першими зазнали збройної агресії, втратили

значну частину інфраструктури, людського капіталу, а також зіткнулися з безпосередніми загрозами для безпеки. Водночас ці регіони є важливими для забезпечення територіальної цілісності та економічної стійкості країни.

У цьому контексті актуалізується важливість поглибленого наукового дослідження особливостей фінансово-економічного розвитку прикордонних територій в умовах воєнного стану. Насамперед йдеться про фінансову підтримку місцевих бюджетів, трансформацію функцій державної влади та місцевого самоврядування, адаптацію економічної інфраструктури до умов воєнного часу, а також роль міжнародної допомоги та інвестицій у стабілізації цих регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження соціально-економічного розвитку та забезпечення фінансової стійкості прикордонних територій у кризових умовах, особливо в умовах збройних конфліктів, посідає вагомe місце в сучасному науковому дискурсі. Особлива увага приділяється проблематиці функціонування місцевих бюджетів, змінам у структурі їх доходів і видатків, а також фінансовій спроможності територіальних громад в умовах війни.

Водночас варто зазначити, що наукові роботи, присвячені саме прикордонним регіонам, залишаються порівняно фрагментарними, а у випадку прифронтових прикордонних територій – практично відсутніми. Тим часом, ці регіони перебувають у зоні постійної військової загрози, що створює унікальні виклики для місцевих фінансів, управління економічними процесами та забезпечення базових соціальних потреб населення.

У цьому контексті окремі дослідження розкривають важливі аспекти зазначеної проблематики. Зокрема, О. Петриченко та І. Грінько аналізують фінансово-економічні наслідки збройного конфлікту для України, акцентуючи на необхідності стабілізації економіки через системні управлінські рішення. Вони підкреслюють важливість розвитку регіонів шляхом реалізації інфраструктурних проєктів і надання більшої самостійності окремим територіям у воєнний і поствоєнний періоди [1].

Д. Кобильник досліджує особливості міжбюджетних відносин у воєнний час, звертаючи увагу на зростання бюджетної асиметрії, посилення залежності громад від трансфертів та правові обмеження, які ускладнюють сталий розвиток, зокрема прифронтових територій [2].

І. Онищук обґрунтовує необхідність впровадження адаптивних фінансових механізмів для просторового розвитку громад, з акцентом на підтримку прикордонних територій, що стикаються з безпековими обмеженнями. Зокрема пропонується активніше застосування грантових програм, державно-приватного партнерства та запровадження чітких критеріїв розподілу субвенцій [3].

Таким чином, окремі наукові підходи демонструють потенціал до адаптації фінансової політики до викликів війни, однак вивчення саме прифронтових регіонів як окремого об'єкта дослідження залишається недостатнім і потребує подальших досліджень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є виявлення ключових фінансово-економічних проблем, з якими стикаються прикордонні території України в умовах повномасштабної війни, а також визначення пріоритетних напрямів їх стабілізації та комплексного відновлення з урахуванням безпекових ризиків, економічних трансформацій та обмежених ресурсів. Досягнення цієї мети передбачає розв'язання комплексу взаємопов'язаних завдань, зокрема: визначити основні чинники, що стримують розвиток прикордонних громад у зоні підвищеної воєнної загрози; проаналізувати вплив переміщення населення, релокації бізнесу та руйнування інфраструктури на економічну активність у цих регіонах; дослідити сучасні підходи до фінансової підтримки прикордонних територій, зокрема механізми грантового та кредитного стимулювання; окреслити можливості посилення ролі державної підтримки у формуванні безпечного, інфраструктурно спроможного й економічно активного середовища в прикордонних регіонах.

Виклад основного матеріалу дослідження. З початком повномасштабного вторгнення російської федерації значних руйнувань зазнали багато регіонів України, серед яких особливо постраждали прикордонні області, зокрема Донецька, Луганська, Сумська, Харківська та Чернігівська. Ураження інфраструктури було масштабним: знищено або серйозно пошкоджено автомобільні дороги, мости, мережі електро-, водо- та тепlopостачання, об'єкти телекомунікацій, а також численні промислові підприємства, що призвело до зупинки виробництва та ускладнення логістики в регіонах. Особливої шкоди зазнали об'єкти соціальної інфраструктури: житлові будинки, медичні заклади, заклади освіти та дитячі садки, що суттєво ускладнило доступ населення до базових соціальних послуг і створило додаткове навантаження на інфраструктуру у відносно безпечних регіонах.

Руйнування життєво важливих об'єктів стало причиною глибокої гуманітарної кризи, що проявляється в гострому дефіциті питної води, медикаментів, продуктів харчування та товарів першої необхідності. Це спричинило масштабну евакуацію населення з постраждалих регіонів: значна частина людей виїхала за кордон, тоді як інші стали внутрішньо переміщеними особами (ВПО) в межах країни. Громадські організації та соціальні служби зіткнулися з величезними викликами, намагаючись задовольнити базові потреби переселенців, забезпечити їхню соціальну адаптацію та інтеграцію в нові громади. Цей наплив ВПО та додаткові соціальні потреби стали значним фінансовим тягарем на місцеві бюджети, суттєво обмежуючи їхню спроможність фінансувати інші важливі сфери.

Паралельно з цим прикордонні області зазнали значного відтоку трудових ресурсів, зумовленого як вимушеним переміщенням цивільного населення до безпечніших регіонів, так і мобілізацією частини працездатного населення до лав Збройних сил України. У результаті на підприємствах, що продовжують функціонувати на цих територіях, спостерігається дефіцит

кваліфікованих кадрів, що негативно впливає на процес відновлення економічної активності.

Підтримка прикордонних територій має стратегічне значення для національної безпеки та сталого розвитку держави. По-перше, стабільність у цих регіонах відіграє ключову роль у забезпеченні обороноздатності країни, формуючи додатковий захисний бар'єр на кордонах. По-друге, економічне відновлення прикордонних областей сприяє зміцненню національної економіки, зменшенню регіональних диспропорцій і створює умови для повернення населення.

Окремої уваги потребує психологічна підтримка мешканців цих територій, які перебувають у стані хронічного стресу через постійні бойові дії, втрату майна, рідних або вимушене переселення. Забезпечення психоемоційної стабільності шляхом доступу до якісних психологічних, соціальних і реабілітаційних послуг є критично важливим для збереження людського капіталу й формування стійкості місцевих громад.

В умовах війни прикордонні території були змушені адаптуватися до суттєвих змін. На початку повномасштабного вторгнення багато промислових підприємств із прифронтових регіонів релокувалися до центральних і західних областей України. За даними Опендатаботу, в 2024 році 11669 компаній змінили юридичну адресу (для порівняння: в 2022 році – 1971, а в 2023 році – 14136 компаній) і більшість із них працюють у сферах оптової торгівлі (32,4%), будівництва (6,3%) і операцій з нерухомістю (4,8%). Київ виступає як основне джерело і водночас головний пункт призначення для релокації бізнесу: майже 36,6% компаній виїхали з міста, тоді як 28% – зареєструвалися саме там [4].

Попри те, що релокація дозволила зберегти діяльність багатьох підприємств, вона негативно позначилася на наповненні місцевих бюджетів у регіонах їхнього первинного розташування, створивши додаткові виклики для органів місцевого самоврядування. Підприємства, що залишилися на прикордонних і прифронтових територіях, максимально адаптуються до

нових умов: переходять на дистанційні формати роботи або змінюють профіль діяльності, зокрема, переорієнтовуються на виробництво продукції для військових і гуманітарних потреб. Активно впроваджуються інтернет-технології для надання адміністративних послуг, проведення медичних консультацій та організації дистанційного навчання. Одним із ключових напрямів повоєнної адаптації є також зміцнення системи безпеки: активізується робота підрозділів територіальної оборони й цивільного захисту, створюються сучасні системи екстреного сповіщення населення про загрози.

Для забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного стану та постійних обстрілів окремих територій Уряд України затвердив постанову, відповідно до якої на 2024-2025 навчальний рік було розподілено додаткову дотацію з державного бюджету місцевим бюджетам. Зокрема, фінансування облаштування укриттів у закладах загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти для прифронтових і прикордонних територій збільшено на 5 млрд грн, а також передбачено 215 млн грн на придбання шкільних автобусів [5].

Видатки на зміцнення обороноздатності та будівництво військових споруд у прикордонних регіонах є ключовим пріоритетом Державного бюджету України, адже вони забезпечують фінансування необхідних умов для утримання оборонних позицій і ефективного стримування агресії.

Як зазначив експерт шведсько-українського проєкту «Підтримка децентралізації в Україні» SALAR International I. Онищук: «Оборона об'ємно покривається за рахунок державного бюджету. Місцеві бюджети натомість покривають значною мірою освіту і майже повністю житлово-комунальне господарство. В розрізі типів бюджетів об'ємними є саме бюджети територіальних громад, ми бачимо, наскільки на їхні плечі лягає дохідно-видаткова частина і наскільки вони є вагомими. І також видно їхнє щорічне зростання і динаміку. У динаміці надходжень загального фонду помітним є час вилучення військового ПДФО, але разом із тим протягом 2023 року все ж

динаміка була позитивною. В розрізі регіонів найбільше зростання показали Київська та Черкаська області, місто Київ, а на прифронтових територіях приріст надходжень був значно меншим» [6].

Серед основних напрямів фінансування обороноздатності прикордонних областей виділяються:

- будівництво та модернізація оборонних споруд, що включає створення фортифікаційних укріплень, бліндажів, захисних конструкцій та інженерних загороджень, які відповідають сучасним вимогам ведення бойових дій і характеризуються підвищеною стійкістю. Цей напрям потребує значних капіталовкладень у будівельні матеріали, інженерне обладнання та залучення спеціалізованих будівельних компаній;

- підготовка особового складу та підрозділів територіальної оборони, що охоплює фінансування навчань, військових тренінгів, підготовку та перепідготовку як військовослужбовців, так і цивільних, залучених до територіальної оборони. Особлива увага приділяється психологічній підготовці та морально-бойовій підтримці особового складу, що є ключовим чинником для збереження бойового духу в умовах тривалого конфлікту;

- посилення матеріально-технічної бази військових частин, що включає закупівлю новітньої військової техніки, озброєння, сучасних засобів зв'язку (зокрема радіостанцій, систем супутникового зв'язку, безпілотних літальних апаратів), спеціального обладнання (тепловізорів, приладів нічного бачення, антидронових рушниць тощо), а також амуніції для підрозділів, дислокованих у прикордонних областях. Важливим аспектом є забезпечення транспортними засобами (від бронетехніки до медичних і евакуаційних машин) та засобами для ефективної логістики військових вантажів, що дозволяє оперативно доставляти необхідне на передову;

- розвиток військової інфраструктури та логістики, що передбачає будівництво, відновлення та модернізацію ключових об'єктів військової інфраструктури (казарм, полігонів, тренувальних центрів, військових госпіталів, складів боєприпасів і паливно-мастильних матеріалів та

продовольства). Це створює належні умови для функціонування військових частин, підтримує їхню боєздатність і забезпечує комфортні умови для особового складу.

Ці напрями є взаємопов'язаними й потребують комплексного підходу та стабільного фінансування для гарантування надійного захисту прикордонних територій України.

Ефективний і цілеспрямований розвиток прикордонних територій України є вирішальним для їхнього відродження, забезпечення стабільності та інтеграції в загальнодержавні соціально-економічні процеси. Це потребує комплексного підходу та інвестицій у кілька ключових сфер:

1. Відновлення інфраструктури – є одним із пріоритетних завдань, що охоплює ремонт і будівництво нових об'єктів життєво важливої інфраструктури. Особливу увагу слід приділити відбудові систем водо-, енерго- та тепlopостачання, а також дорожнього сполучення та мостів, які регулярно зазнають пошкоджень під час активних бойових дій. Крім того, відновлення житлового фонду та об'єктів соціальної інфраструктури (закладів освіти, дитячих садків, медичних установ, закладів культури) є критично важливим для повернення населення та стабілізації регіону, створюючи міцну основу для його подальшого економічного розвитку та залучення інвестицій, що сприяє стабілізації місцевих фінансових потоків.

2. Економічне стимулювання є ключовим для відродження прикордонних територій через створення сприятливого інвестиційного клімату. Особливе значення слід приділити розвитку малого та середнього бізнесу, що є основою регіональної економіки. Перспективним напрямом є формування аграрних кластерів та спеціальних економічних зон, які пропонуватимуть податкові пільги, спрощені регуляторні процедури та інші інвестиційні стимули для залучення капіталу й створення нових робочих місць. Важливим також є активне залучення міжнародної технічної та фінансової допомоги для реалізації проєктів з економічного відновлення та розвитку прикордонних регіонів, а також підтримка впровадження

інноваційних технологій та цифровізації для підвищення конкурентоспроможності місцевих підприємств та їхньої адаптації до сучасних економічних викликів.

3. Соціальна підтримка населення як основа стабільності та добробуту громад передбачає розширення можливостей для працевлаштування, професійного навчання та перекваліфікації, особливо для внутрішньо переміщених осіб, які адаптуються до нових умов. Ключовим елементом є також психологічна допомога, соціальна реабілітація та сприяння інтеграції переселенців, що допомагає подолати наслідки травматичних подій і сприяє зміцненню соціальної єдності.

4. Посилення безпеки та оборони є стратегічним пріоритетом, який охоплює розбудову системи територіальної оборони, зміцнення контролю на кордоні та впровадження новітніх технологій його моніторингу та охорони. Важливі також налагоджена комунікація та співпраця з цивільним населенням, що покращує реагування на кризові ситуації та підвищує загальний рівень захищеності в регіоні.

Для відновлення різних сфер діяльності та секторів вітчизняної економіки у 2025 році лише від країн ЄС запропоновано понад 300 великих грантів [7]. Особлива увага серед цих грантів приділяється відновленню соціально-економічної сфери прикордонних областей.

Окрім того, у межах програми «Доступні кредити 5–7–9 %», яка реалізовується з 2020 року, держава компенсує суб'єктам підприємництва частину кредитного навантаження. Кредити можуть надаватися як на інвестиційні цілі, так і на поповнення оборотного капіталу підприємств. У 2022 році Програму було розширено на підприємства, зруйновані внаслідок війни. Підприємці можуть отримати кредит на відновлення виробничих потужностей під 9 % річних строком до 5 років на суму до 60 млн грн. Виконання зобов'язань за такими кредитами частково (до 80 %) забезпечується державною гарантією. Нове або оновлене підприємство не може розташовуватися ближче ніж за 50 км від лінії бойових дій [8].

У межах Державної програми «Доступні кредити 5–7–9%», яка є одним із ключових інструментів підтримки мікро-, малого та середнього бізнесу в умовах воєнного стану, станом на 26 травня 2025 року спостерігалася стабільна динаміка надання пільгового фінансування. За даними Міністерства фінансів України з початку 2025 року підприємці вже отримали 11206 кредитів на загальну суму 35,4 млрд грн. При цьому частка кредитування державними банками становить майже 42,4% від загального обсягу, відповідно надано 7346 кредитів на суму 15 млрд грн. Загалом із початку воєнного стану в Україні видано 80841 пільговий кредит на суму 311,8 млрд грн, з яких 59208 кредитів на 156,7 млрд грн видані державними банками [9].

Розподіл кредитних коштів за напрямками свідчить про адаптацію Програми до стратегічних викликів і потреб економіки. Зокрема, найбільше профінансовано оборотний капітал, що зумовлено потребами підприємств у підтримці ліквідності. Значні обсяги кредитування також спрямовано на інвестиційні цілі, розвиток аграрного виробництва, переробну промисловість, антивоєнні цілі та проекти в зоні високого воєнного ризику, що є критично важливим з огляду на децентралізоване відновлення регіонів (табл. 1).

Таблиця 1. Розподіл обсягів фінансування за напрямками використання у межах програми «Доступні кредити 5–7–9%» в період воєнного стану (станом на 26.05.2025)

Напрямок використання кредитів	Обсяг фінансування, млрд грн	Частка у загальному обсязі, %
Фінансування оборотного капіталу	76,46	24,5
Антивоєнні цілі	57,30	18,4
Кредити для сільськогосподарських товаровиробників	47,36	15,2
Інвестиційні цілі	41,83	13,4
Переробка сільськогосподарської продукції	38,37	12,3
Кредитування в зоні високого воєнного ризику	34,63	11,1
Фінансування енергосервісу	2,45	0,8
Інше	13,40	4,3
Усього	311,80	100,0

Джерело: складено за даними Міністерства фінансів України [9]

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, в першому кварталі 2025 року 2194 агропідприємства залучили 12,5 млрд грн за цією державною програмою, найактивніше вона була реалізована у Київській області (197 аграріїв залучили 1,44 млрд грн кредитів), а серед прикордонних територій, поблизу яких ведуться бойові дії: у Чернігівській (168 аграріїв – на суму 1,26 млрд грн), Одеській (164 аграрії – на суму 911,4 млн грн), Харківській (112 аграріїв – на суму 655 млн грн), Сумській області (91 аграріїв – на суму 654,3 млн грн) [10].

У цілому, з моменту старту Програми в 2020 році укладено 115663 кредитні договори на загальну суму 401,5 млрд грн. Для реалізації Програми залучено 46 банків, серед яких найбільша частка за кількістю укладених договорів та сумою належить: Приватбанку (53623 договори на суму 80231 млн грн), Ощадбанку (17655 договорів на 49348 млн грн) та ПУМБ (5906 договорів на 43473 млн грн). Високий рівень залученості державних банків до пільгового кредитування свідчить про стабільну й системну підтримку державою бізнесу в умовах глибоких економічних трансформацій [9].

Уряд України продовжує розширювати інструменти підтримки малого та середнього бізнесу, приділяючи особливу увагу прикордонним і прифронтовим регіонам, які зазнали найбільших втрат унаслідок бойових дій. На засіданні Кабінету Міністрів України 4 квітня 2025 року ухвалено рішення про збільшення максимального розміру мікрогранту в межах програми «Власна Справа» до 500 тис. грн для підприємців, які вже здійснюють або планують започаткувати бізнес у регіонах із підвищеним рівнем безпекових ризиків. Право на отримання грантів у розширеному розмірі тепер мають також заявники з семи нових областей: Донецької, Дніпропетровської, Запорізької, Миколаївської, Херсонської, Чернігівської та Сумської. До цього підвищений поріг фінансування був доступний лише для підприємців Харківської області, що стало пілотною у впровадженні цієї норми. Таким чином, з урахуванням останніх змін, підприємці з восьми прифронтових регіонів отримали

розширений доступ до державного грантового фінансування для запуску або масштабування власного бізнесу [11]. Такий підхід сприятиме не лише економічному відновленню найбільш постраждалих територій, а й стимулюватиме підприємницьку активність, створення нових робочих місць і фінансову стабілізацію місцевих громад.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Отримані результати підтверджують усталені тенденції в наукових дослідженнях щодо значущості комплексної підтримки прикордонних регіонів у контексті воєнних конфліктів. Визначальною для адаптації та сталого відновлення прикордонних територій України в умовах воєнного стану є інтеграція комплексного підходу, що поєднує фінансову підтримку бізнесу, модернізацію інфраструктури, зміцнення обороноздатності та реалізацію соціальних програм. Лише такий системний підхід забезпечить стійкість регіонів, створить умови для повернення населення та закладе основу для їхнього подальшого економічного розвитку.

Відновлення економічного потенціалу прикордонних територій вимагає не лише прямих інвестицій у матеріальну базу, але й створення сприятливого середовища для функціонування та розвитку малого й середнього бізнесу, що сприяє підвищенню рівня зайнятості та соціально-економічному зміцненню місцевих громад. Розглянуті програми пільгового кредитування та грантової підтримки, зокрема «Доступні кредити 5–7–9 %», здатні ефективно задовольняти зазначені потреби з урахуванням особливостей воєнного стану. Водночас у процесі їх реалізації виявляються суттєві виклики, такі як: обмежений доступ до повної та оперативної інформації, ускладнений моніторинг ефективності використання фінансових ресурсів, а також підвищені ризики, пов'язані з безпекою інвестицій. Особливу увагу слід приділити недостатньо дослідженим довгостроковим соціально-економічним наслідкам реалізації таких програм на рівні місцевих громад. Ці аспекти залишаються предметом активного наукового дискурсу і потребують подальших ґрунтовних досліджень.

Література

1. Петриченко О., Грінько І. Вплив збройних конфліктів на фінансово-економічний розвиток країн. *Економіка та суспільство*. 2024. №70. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-34>.
2. Кобильнік Д.А. Міжбюджетні відносини у фінансуванні економічного розвитку територіальних громад у воєнний час. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 2(80). С. 164-171. URL: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2023.2.29>.
3. Онищук І. Інструменти фінансового забезпечення просторового розвитку місцевого самоврядування. *Економічний простір*. 2025. № 198. С. 82-91. URL: <https://doi.org/10.30838/EP.198.82-91>.
4. Понад 11 тис. компаній змінили адресу реєстрації у 2024 році. Куди переїжджає найбільше бізнесу (10.02.2025). *Опендатабот: веб-сайт*. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/business-migration-2024> (дата звернення: 31.05.2025).
5. Навчальний рік 2024/2025: 7,5 млрд грн на укриття, 1,2 млрд грн – придбання шкільних автобусів. *Урядовий портал: веб-сайт*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/navchalnyi-rik-20242025-75-mlrd-hrn-na-ukryttia-12-mlrd-hrn-prydbannia-shkilnykh-avtobusiv> (дата звернення: 31.05.2025).
6. Місцеві бюджети під час війни: як виконуються та якого законодавства потребують (19.04.2024). *Децентралізація: веб-сайт*. URL: <https://decentralization.ua/news/17963> (дата звернення: 31.05.2025).
7. Гранти – 2025. *Центр розвитку «Час змін»: веб сайт*. URL: <https://chaszmin.com.ua/granty-2025/> (дата звернення: 31.05.2025).
8. Зміни, що вносяться до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28 і від 14 липня 2021 р. № 723: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 14 жовт. 2022 року № 1194. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/pro-vnesennia-zmin-do-poriadkiv-za-1194> (дата звернення: 01.06.2025).

9. Мінфін: підприємці отримали 648 пільгових кредитів на 1,8 млрд грн за держпрограмою «Доступні кредити 5-7-9%» (26.05.2025). *Міністерство фінансів України: веб-сайт.* URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_pidpriiemtsi_otrimali_648_pilgovikh_kreditiv_na_18_mlrd_grn_za_derzhprogramoiu_dostupni_krediti_5-7-9-5179 (дата звернення: 01.06.2025).

10. «Доступні кредити 5-7-9%»: 12,5 млрд грн уже залучено аграріями у 2025 році (03.04.2025). *Міністерство аграрної політики та продовольства України: веб-сайт.* URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dostupni-kredyty-5-7-9-125-mlrd-hrn-uzhe-zalucheno-ahrariiamy-u-2025-rotsi> (дата звернення: 01.06.2025).

11. Підприємці прифронтових регіонів зможуть отримати гранти до 500 тис. грн за програмою «Власна справа» (04.04.2025). *Міністерство економіки України: веб-сайт.* URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/939d4d69-c0de-4d07-90e8-b3636ee198d4?lang=uk-UA&title=vlasnaSprava> (дата звернення: 01.06.2025).

References

1. Petrychenko, O. and Grinko, I. (2024), “The impact of armed conflicts on the financial and economic development of countries”, *Economy and Society*, vol. 70. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-34>.

2. Kobylnik, D.A. (2023), “Interbudgetary relations in the financing of the territorial communities’ economic development of in wartime”, *State and regions. Series: Law*, vol. 2(80), pp. 164-171. <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2023.2.29>.

3. Onyshchuk, I. (2025), “Financial instruments for spatial development of local self-government”, *Economic scope*, vol. 198, pp. 82-91. <https://doi.org/10.30838/EP.198.82-91>.

4. Opendatabot (2025), “Over 11,000 companies changed their registered addresses in 2024. Where is business relocating the most?”, available at: <https://opendatabot.ua/analytics/business-migration-2024> (Accessed 31 May 2025).

5. Government portal (2024), “Academic Year 2024/2025: UAH 7.5 billion for shelters, UAH 1.2 billion for purchasing school buses”, available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/navchalnyi-rik-20242025-75-mlrd-hrn-na-ukryttia-12-mlrd-hrn-prydbannia-shkilnykh-avtobusiv> (Accessed 31 May 2025).

6. Portal “Decentralization” (2024), “Local budgets during wartime: how they are executed and what legislation they require”, available at: <https://decentralization.ua/news/17963> (Accessed 31 May 2025).

7. Development Center Time of Changes (2025), “Grants – 2025”, available at: <https://chaszmin.com.ua/granty-2025/> (Accessed 31 May 2025).

8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Resolution “On Amendments to the Procedures Approved by Cabinet of Ministers of Ukraine Resolutions No. 28 of January 24, 2020, and No. 723 of July 14, 2021”, available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-poriadkiv-za-1194> (Accessed 01 June 2025).

9. Ministry of Finance of Ukraine (2025), “Ministry of finance: entrepreneurs received 648 preferential loans worth UAH 1.8 billion under the state program “Affordable Loans 5-7-9%”, available at: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_pidpriemtsi_otrimali_648_pilgovikh_kreditiv_na_18_mlrd_grn_za_derzhprogramoiu_dostupni_kredit_5-7-9-5179 (Accessed 01 June 2025).

10. Government portal (2024), “Affordable Loans 5-7-9%”: Farmers have already attracted UAH 12.5 billion in 2025”, available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/dostupni-kredyty-5-7-9-125-mlrd-hrn-uzhezalucheno-ahrariamy-u-2025-rotsi> (Accessed 01 June 2025).

11. Ministry of Economy of Ukraine (2025), “Entrepreneurs in frontline regions will be able to receive grants of up to UAH 500,000 under the “Own Business” program”, available at: <https://me.gov.ua/News/Detail/939d4d69-c0de-4d07-90e8-b3636ee198d4?lang=uk-UA&title=vlasnaSprava> (Accessed 01 June 2025).

Стаття надійшла до редакції 10.06.2025 р.